

Muziek waar
het hart van
gaat zingen

RHAPSODIE FÜR ALTSOLO, MÄNNERCHOR UND ORCHESTER

77

Brahms, Johannes (1833 – 1897), opus 53 (1869)

Aafje Heynis, alt
Concertgebouworkest
Eduard van Beinum

*Aber abseits, wer ist's?
Ins Gebüsch verliert sich sein Pfad,
Hinter ihm schlagen
Die Sträucher zusammen,
Das Gras steht wieder auf,
Die Öde verschlingt ihn.*

*Ach, wer heilet die Schmerzen
Des, dem Balsam zu Gift ward?
Der sich Menschenhass
Aus der Fülle der Liebe trank?
Erst verachtet, nun ein verächter,
Zehrt er heimlich auf
Seinen eignen Wert
In ungnügender Selbstsucht.*

*Ist auf deinem Psalter,
Vater der Liebe,
ein Ton seinern Ohre vernehmlich,
So erquickte sein Herz!
Öffne den umwölkten Blick
Über die tausend Quellen
Neben dem Durstenden
In der Wüste.*

*Maar wie is daar terzijde?
Zijn pad verdwijnt in de bosjes;
achter hem sluit
het struikgewas zich weer;
het gras komt weer overeind,
de woestenijslokt hem op.*

*Ach, wie heelt de pijn van hem
voor wie balsem vergif werd?
Die uit de overvloed van liefde
mensenhaat dronk?
Eerst veracht, nu zelf verachter,
teert hij in 't geheim op
zijn eigen zelfachting,
in onbevredigend egoïsme.*

*Is er op uw harp,
vader der liefde,
een noot die zijn oren kunnen
horen, verkwik dan zijn hart
daarmee!
Open zijn verduisterde blik
naar de duizend bronnen
bij hem die dorst
in de woestijn!*

Het zal je gebeuren! Dat je ter gelegenheid van je huwelijk een muziekstuk krijgt dat je eerder doet huilen dan lachen. Julie Schumann, de dochter van Robert en Clara Schumann overkwam het en Brahms was de dader! Brahms is nooit getrouwd. Naar eigen zeggen uit angst dat een eventuele vrouw de aanvankelijke fiasco's van zijn muziek niet zou verdragen. Zijn verhouding met de vijfentwintigjarige Agathe von Siebold beëindigde hijzelf omdat hij 'geen knellende banden kon verdragen'. Over zijn latere verhouding met Clara Schumann, de vrouw van Robert Schumann, is veel geschreven. Het werd – toen Schumann was gestorven – uiteindelijk niet wat.

De hoogtepunten uit zijn vocale muziek hangen nauw samen met ervaringen in zijn privéleven. Zijn *Deutsches Requiem* schreef hij bij de dood van

zijn moeder. Zijn *Altrhapsodie* is het resultaat van zijn geheime liefde voor Julie Schumann. Hij hield die liefde zo geheim dat Robert en Clara Schumann huwelijksplannen voor hun dochter Julie maakten zonder ook een idee te hebben van Brahms' gevoelens.

Brahms droeg de *Altrhapsodie* in 1869 op aan het verloofde paar. Op de dag van Julies bruiloft bracht Brahms haar moeder een bezoek en gaf haar een zojuist gecomponeerd muziekstuk voor alt, mannenkoor en orkest, met woorden uit Goethes *Harzreise im Winter*. Hij noemde het zijn bruiloftslied, schreef Clara Schumann in haar dagboek. Ze was diep door de muziek getroffen: 'Het is lang geleden dat ik me herinneren kan zo geraakt te zijn door de diepte van pijn in woorden en muziek. Dit stuk lijkt me niets meer of minder te zijn dan de uitdrukking van de benauwenis van zijn eigen hart. Sprak hij maar eens zo teder!'

In zijn snelle carrière als pianist en dirigent, stond Brahms ook voor de Wiener Singakademie en de Gesellschaft für Musikfreunde, maar nergens beviel hem het dirigeren langer dan enkele jaren. Toch is die ervaring met koren van groot belang geweest voor zijn vocale composities, waaronder de *Altrhapsodie*.

De sfeer van deze compositie is allerm minst in harmonie met een vrolijk huwelijk, maar de wanhopige somberheid van het begin maakt al spoedig plaats voor berusting en op het moment dat het mannenkoor zich bij de soliste voegt, ben je getuige van een van de mooiste en hartverwarmendste momenten in Brahms' oeuvre.

De uitvoering door Aafje Heynis is eigenlijk niet meer geëvenaard. Door haar donkere alt klinkt de muziek nog indrukwekkender. Het laatste deel klinkt als een religieus gebed.

Als je me vraagt wat ik van Brahms vind, antwoord ik: Niet zoveel, maar genoeg; hij schreef zijn *Altrhapsodie*. Als ik dit werk als jongen in deze uitvoering voor de draadomroep hoorde, was er maar één gedachte: wanneer komt dat laatste stuk, als het mannenkoor mee mag doen? Daar moest ik dan wel bijna acht minuten op wachten. Maar daar was dan dat 'eeuwige moment' waarover Maarten 't Hart heeft geschreven.